

Josip J. Kavčič

V borbi za mir

Po vojni vsi obsojajo vojno. Potem pa se polagoma pozabi vse zlo in slabo, in bedasta bojevitost je kaj kmalu zopet pripravljena razračunavali z ognjem in mečem.

Mi, ki smo občutili vse bridkosti vojnika v brutalni vojni »civiliziranih« evropskih narodov, mi, ki čulimo še dandanes fizične in materialne posledice brezvestnega morjenja in uničevanja, pa kličemo z vso odločnostjo: »Doli za vojno, živel mir!« Mir, dolg mir, večer mir želimo, kakor oni, ki so izgubili svoje drage, svoje domove, svojo lastnino ali svojo srečo.

Kdor bi zdaj začel z vojno, bi bil ljudi z vojsko pokončan. Dandanes bi bilo nevarno, dati orožje v roko vsem onim množicam moškega sveta, ki so že doživeli svinčeni krst in živalsko živolarjenje ponižanega človeškega dostojanstva. Zakaj ne rečem dvakrat, da bi se cevi, namenjene naprej, obrnile nazaj!

Odpor proti vojni je še živ in velik je ogenj, ki ga je treba nelili, da ne bi počasi ugasnil. Odpor je v dušah milijonskih množic narodov vsega sveta, v dušah ljudstva. Ljudstvo noče vojskâ, in česar noče ljudstvo, tega nočejo prave ljudske vlade. Zato so zdrave, demokratične ljudske vlade najboljša garancija za mir; različne diktature, samodržlva in absolutistične monarhije s politiko dvorskih kamaril (n. pr. nemški kajzer) pa so zanj največja nevarnost.

Toliko, kolikor po svetovni vojni, se ni še nikdar razpravljalo o miru in razoroženju. V starem in srednjem veku, pa tudi kasneje ni bilo resnih poizkusov v pravcu miru in razoroženja, dasiravno je bila vojna vedno strašen dogodek. Zato opažamo vse do svetovne vojne vedno strašnejše oboroževanje svetovnih velesil s prednjaštvom evropskih. In šele vojna od 1914.—1918. leta je prepričala po svojem obsegu in vplivu ljudi, da je za vsako ceno potrebno skrbeti za preprečevanje vojn, da se rešijo kultura in civilizacija ter nenadomesljive materialne dobrine.

Zato porabljajo merodajni krogi vse priložnosti, da resno razmotrivajo o miru, razoroženju in neoboroženi varnosti. Vse to delo je zvezano z velikimi težkočami. Delo za doseganje idealnih ciljev je ogromno, uspehi so še majhni, toda stalni, tako, da neuspehi srašijo le malodušneže. Za reševanje težkega vprašanja miru in razorožitve niso pesimisti, ki menijo, sodeč po zgodovini, da je bojevanje elementarna lastnost ljudske narave in ki čakajo še strašnejših vojskâ z novimi tehničnimi pridobitva-

mi, z eroplani, strupenimi plini, uničujočimi žarki in bog ve s kakšnimi vražjimi izumi še. Potreben je zdrav optimizem in krepka volja, ki hoče mir za vsako ceno. Vsi izumi tehnike in tudi ostale pridobitve človeškega duha naj nam raje služijo za dokaz nesmiselnosti barbarskega obračunavanja enega z drugim. Verujmo, da so nas dovedli vsi izumi do spoznanja vojne nezmiselnosti. Zadnje avijacijske vaje nad Londonom in Parizom so jasno pokazale, da napadalne kolone bombardirujočih eroplanov kljub obrambi lahko uničijo vse. Tako torej lahko nasprotnika pobijata in uničita drug drugemu vse. Taka spoznanja morajo dovesti ljudi na pravo pot mirnega poravnavanja sporov. Zato lahko verujemo, da pride prej ali slej do te edine prave smeri, čim se bodo narodi dovolj poznali in si zaupali, čim bodo imeli njihovi voditelji in intelektualci živo vero in željo za mir, čim bo nastopila svoj pohod pacifistična kultura. Vsega tega bi se morali predvsem evropski narodi zavedali že sedaj. V zadnji vojni je dala Evropa Ameriki svoje premoženje in je ostala reven intelektualec; prihodnja vojna pa bi Evropo povsem upustošila in bi uničila vso njeno civilizacijo, tako, da bi evropski narodi gotovo izgubili politično in kulturno vodstvo sveta.

Delo merodajnih krogov za mir se je začelo pravzaprav še pred koncem vojne. Predsednik Zedinjenih držav ameriških, W. Wilson, ki je že januarja 1918. leta na kongresu poslal svojih 14 točk za mirovne razgovore, je v 4. točki zahteval zadostnega jamstva za svetovni mir, dopuščajoč le toliko oborožene sile posameznim državam, kolikor je potrebno za varovanje miru in varnosti v državi.

Dasi se idealne Wilsonove želje niso povsem uresničile, ker je mirovni dogovor, kot začetek splošnega razoroževanja obvezal le premagance k razorožitvi, vendar je tudi ta delna razorožitve koristna za mir in tvori vsaj začetek dosega žalibog še izostalega nadaljevanja tudi s strani zmagovalcev in nevtralec. Istočasno z mirovnim dogovorom ustanovljeno Društvo narodov ima tudi svrhu skrbeti za čim manjše oboroževanje svojih članov s ciljem ohraniti mir.

Uspehi Društva narodov glede razoroževanja niso zadovoljivi. Amerika, ki si resno prizadeva ohraniti svetovni mir, je zato mimo Društva narodov pozvala v Washington 1921. leta pet velesil na razorožitveno konferenco, ki se je vršila začetkom 1922. leta. Američani so zahtevali, da se preneha z vsakim oboroževanjem, češ da vodi gotovo v vojno, ki bi uničila Evropo in njeno zapadno kulturo. Toda Angleži so bili le za razorožitve na suhem, ker bi pomorsko razoroževanje zadevalo gospodujočo angleško oblast na morju, kar bi škodovalo svetovnim britanskim interesom. Francozi zopet se iz bojazni pred nemškim revanšem nikakor niso hoteli sprijazniti z mislijo razorožitve na kopnem, dokler ne bodo imeli zadostnih jamstev za politično in zemeljsko nedotakljivost. In tako je washingtonska konferenca dosegla le mal uspeh s sporazumom, ki obsoja vojskovanje s strupenimi plini in podmornicami. Sklenjeni dogovor se bavi le z omejitvijo morskega oboroževanja in obvezuje pet pomorskih velesil ter omejuje le gradnjo velikih bojnih ladij, kar je predvsem po volji Angliji.

In tako grade sedaj Zedinjene države severnoameriške pač manjše bojne ladje raznih vrst, da bi čimpreje dosegle Anglijo ter bi bile tako pripravljene na tekmo za svetovno prvenstvo. Bodoča vojna bi se utegnila tedaj vršiti med Ameriko in Anglijo z Evropo za svetovno prvenstvo.

Vsepopvod pa se dalje grade bojne ladje, tako da statistika o vojnih mornaricah navzlic washingtonskemu dogovoru kaže povečanje v tonah, kar znači izdalno pomnoževanje vojnih edinic, ker se grade sedaj številnejše z manjšo lonažo, ki so lažje in okretnješe.

Da se polaga največja važnost na zračna vojna sredstva, o tem pričajo dnevno najrazličnejše vesti, ki napovedujejo pomnoževanje zrakovplovov pri poedinih državah kar v tisočih.

Dasiravno se je poleg Amerike tudi Rusija že ponovno zavzela za razorožitev, ostaja vendar to vprašanje v glavnem v delokrogu Društva narodov. Poleg najrazličnejših drugih odborov in komisij je pri Društvu narodov tudi komisija za vojaška in bojna vprašanja z raznimi sekcijami in pododbori, večkrat že reorganizirana in prekrščena, toda stalno poslujoča. Dasi mnogo seje in preudarja, malo žanje, kar je jasno pri vseh različnih željah in križajočih se interesih. Toda dela se le in misel gre naprej, sicer počasi, zalo pa vztrajno.

Tudi posamezne skupščine Društva narodov so se bavile z razorožitvijo in varnostjo držav. Tako je prva skupščina smatrala za potrebno, da Društvo narodov kontrolira izdelovanje in prodajanje orožja. Izvolila je tudi neko komisijo političnih, gospodarskih, socijalnih, vojaških in drugih strokovnjakov, ki naj bi preučili, kako bi se dalo praktično z največjim uspehom provesti razoroženje. Naslednje skupščine so se potem bavile z raznimi tozadevnimi predlogi, dokler ni prišlo na peli skupščini leta 1925 do podpisa znanega ženevskega protokola.

Tedaj so se sestali predstavniki 54 držav in sklenili, da se v nobenem primeru ne smejo mednarodni spori reševati z vojno, ki naj bo le sredstvo nujne branilve, nikakor pa ne napadanja. Tedanje nade, da je s tem protokolom že razpel svoja krila angel miru, so se izkazale za preuranjene, kakor so pokazali kasnejši dogodki, ker nasilnik vedno lahko tudi napadalno vojno maskira za »nujno obrambo«. Tako je potem ratificiralo le 19 držav ta protokol. Protokol je določeval arbitražo in garancije kol pol k razorožitvi in miru.

Mirno presojanje in izravnavanje mednarodnih sporov imenujemo arbitražo, garancije pa so dogovori med državami, s katerimi si zajamčujejo politično in teritorialno nedotakljivost. Tako ima država, ki sklene z vsemi arbitražno in garancijsko pogodbo, popolno varnost.

Do ženevskem protokolu naj bi reševalo vse pravne meddržavne spore mednarodno raziščišče v Haagu, politične pa posredno ali neposredno svet Društva narodov. Kdor se ne bi podvrgel razišči in bi zagrabil za orožje, bi se smatral za napadalca ter bi vsi ostali morali nastopiti zoper njega z orožjem, kakor tudi z gospodarskimi sankcijami.

Protokol je tedaj propadel radi vladne izpremembe v Angliji z utemeljitvijo, da so posamezni dogovori med državami na osnovi ženevskega protokola koristnejši, kot eden edini in vseobči.

Tako je prišlo po raznih prijateljskih in arbitražnih pogodbah (n. pr. prijateljski pakt med Jugoslavijo in Italijo, med Jugoslavijo in Češkoslovaško, arbitražni dogovor med Nemčijo in Švedsko, Anglijo in Italijo itd.) do sporazuma v Lokarnu. Lokarnska pogodba garantira nemško-francosko mejo ne le s tem, da si jo garantirata Francija in Nemčija, nego tudi z garancijo Anglije in Italije. Isto velja za Belgijo. Istočasno so bile sklenjene tudi arbitražne pogodbe med Nemčijo in Belgijo, Nemčijo in Francijo, Nemčijo in Poljsko ter Nemčijo in Češkoslovaško.

V nadaljnjem delovanju za svetovni mir je važen sklep skupščine Društva narodov, ki je lansko leto na predlog Poljske odločila, da je smatrati vsako napadalno vojno za zločin ter da je zato taka vojna prepovedana.

V želji za mirom so šli prosvetljeni in človečansko navdahnjeni državniki še dalje na čelu s Francijo, ki nosi mirovno zastavo, in njenim mirovnim angelom, zunanjim ministrom Briandom. Da pritegne ljudi Ameriko v krog evropskih dogovorov in paktov, je predložil francoski zunanji minister Ameriškimi združenim državam predlog o večnem miru s Francijo, ki mu ga je, kakor pravijo, sugeriral ameriški profesor Shotwell, ki se je največ trudil, da poveže Ameriko z Evropo. Ameriški državni tajnik Kellog pa je odgovoril, da bi mogli obe vladi mnogo doseči za svetovni mir, če bi se mogle vse glavne sile sveta pridobiti za izjavo, da zamejuje vojno kot sredstvo narodne politike. Po dolgih razgovorih, pri katerih sta sodelovali tudi Anglija in Nemčija, je bil nato odobren modificirani ameriški predlog, in letos koncem avgusta je bil potem svečano podpisan znameniti Kellogov pakt, ki zahteva, da se vse mednarodne izpremembe izvrše mirno in redno in obsoja vsaka napadalna vojna.

Dasi je pakt le moralna obveza, je vendarle postal ž njim svetovni mir varnejši, ker sopodpisnica Amerika nikakor ni naklonjena vojni, posebno ne v Evropi, ki ji je že tako dovolj dolžna. Za to gotovo tudi ne bi bila pripravljena dajati Evropi še daljnjih posojil v vojne svrhe, brez denarja pa tudi ni vojevanja. Amerika potrebuje ekonomsko krepko, zato mirno Evropo, ki bi naj postala važen potrošač ameriških produktov. Za to se bo v bodoče težko v Evropi med sabo stepsti brez ameriškega pristanka.

Dr. J. Bohinjec

Zavarovanje kredita

O razvoju zavarovalne vede, katerega zlasli po vojni prikazujejo moderne države, predvsem Amerika, Anglija in z marljivim naporom v zadnjih letih tudi Nemčija, pri nas komaj slišimo. Niti ne slutimo, kako je moderno gospodarsko življenje v zunanjem svetu pod silo gospodarskih neprilik, v zavesli potrebe gospodarske sigurnosti tekom časa izoblikovalo najrazličnejše vrste zavarovanja. Ni skoraj rizika v gospodarskem življenju, pa naj bo ta statistično in zavarovalno matematično še tako nejasen in zamočan ter nesiguren, da ga ne bi moderna zavarovalna veda pritegnila v krog zavarovalne možnosti. S tem je gospodarstvu omogočila varnost in ga varujejo pred nepredvidenimi, toda možnimi izgubami. Gospodarstvo mirnejše živi in more ves svoj napor posvetiti ustvarjanju novih razvojnih možnosti.

V času povojnih gospodarskih kriz, zlasli onih finančnega značaja, je dobilo poseben pomen stremenje izoblikovati moderno zavarovanje kredita, da se gospodarstvo obvaruje izgub, ki bi izvirale iz insolventnosti ali iz drugih vzrokov. Pomanjkanje denarja, pomanjkanje mednarodnih trgovskih pogodb, nevarnost konkurzov, vsi li in še razni drugi mo-

menti so silili moderno in iz vojnih razvalin ustajajoče gospodarstvo, da razmišlja o sredstvih, kako svoje kreditno gospodarstvo, katero je poslajalo čim dalje bolj potrebno, obvarovati izgub.

Finansiranje konsuma je velevažno gospodarsko vprašanje, ureditev produkcije in distribucije, ureditev izvoza, vse to solidno urediti je brez zavarovanja skoraj nemogoče.

Poizkusi organizirati kreditno zavarovanje so zelo stari. Vendar je do novejšega časa to stremenje ostalo le pri poizkusih. Šele v naj-novejšem času je videti, da je kreditno zavarovanje prebolelo vse težkoče in da je usposobljeno, kot samostojno zavarovanje izpolnjevati svojo veliko gospodarsko vlogo. Insolvence izpodjedajo še tako solidnemu in preišljenemu gospodarstvu zdrave temelje, zato je ta pojav vreden vseh naporov, da se omilijo, ako že ne popolnoma odstranijo njegove škodljive posledice.

Zavarovanje kredita v obliki zavarovalne pogodbe je pravno mogoče. O tem je bil dolgo časa spor. Vidimo celo, da postoja cela vrsta zakonov, ki možnost zavarovanja za primer insolventnosti dolžnika izrečno dopuščajo. O taki možnosti govori italijanski trgovinski zakon, rumunski, nemški, belgijski itd., tudi jurisdikcija Amerike je razne pogodbe, ki naj bi nudile jamstvo za primer insolventnosti dolžnika, navadno karakterizirala kot zavarovalne pogodbe in ne kot jamstvene pogodbe.

Kreditno kakor tudi jamstveno zavarovanje se je moralo predvsem boriti proti očitku, da podpira nemoralo s tem, da zavaja k trgovski lahkomišelnosti in nesposobnosti ter brezbriznosti. Te nevarnosti preprečujejo zavarovalni pogoji, ki streme v prvi vrsti za tem, da onemogočujejo lahkomišelnost kreditiranja, da torej morejo biti zavarovani le solidni krediti, kjer je verjetnost izgube kolikor mogoče nizka. Tudi je običaj, da se zavarovana vsota kredita maksimira; izgubo preko tega limita mora nositi zavarovanec sam. Zavarovalne pogodbe so sestavljene tako, da onemogočujejo vsako špekulacijo s strani zavarovanca in torej zavarovanje ne more vzbuditi nemoralnih instinktov.

Bistvo vsakega zavarovanja je v glavnem v tem, da se ena pogodbeni stranka (zavarovalnica) za primerno odškodnino (premijo) napram drugi pogodbeni stranki zavezuje, da ji bo poravnala škodo, ki bi nastala iz negotovih in nepredvidenih bodočih dogodkov, ki so takega značaja, da morejo imeti škodljive posledice v gospodarskih prilikah zavarovanca. Značilna pri zavarovalni pogodbi je torej predvsem negotovost nastopa zavarovalnega primera. To negotovost potencirata je stvar zavarovalnih pogojev, polom katerih si zavarovalna družba zagotovi možnost pravilne in zanesljive kontrole o vrednosti kredita, t. j. rizika, katerega prevzame. Po kautelah te kontrole tudi s strani zavarovalnice je omogočeno, da se preprečijo vsa nemoralna dejanja, zlasti možnost, da bi kreditno zavarovanje zavarovanca zavajalo k lahkomišelnosti in površnosti.

Pojem kredita je mnogovrsten. Predvsem pomeni kredit neko dejansko stanje, t. j. zaupanje v plačilno voljo in plačilno zmožnost. Pri kreditnem poslu je važno to, da storitev in protistoritev časovno ne ležita skupaj, ena stranka iz kreditnega posla izvirajoče dolžnosti takoj izpolni (ali vsaj navadno je tako), dočim se drugi stranki protistoritev odloži; njej se torej zaupa, da bo v bodočnosti iz pogodbe izvirajoče dolžnosti izpolnila. V tem dejstvu tiči za upnika nevarnost, da bo dolžniku v bodoč-

nosti postalo nemogoče (po lastni krivdi, insolventnosti ali kljub solventnosti zaradi raznih drugih okoliščin), da prodlidolžnosti izpolni. Odvrnitev te nevarnosti je predmet kreditnega zavarovanja.

Običajno se pri pojmu kreditnega zavarovanja smatra, da upnik zavaruje svoje profilirjalve. Temu v gospodarskem življenju ni vedno tako. Pod pojem kreditnega zavarovanja spada tudi možnost, da se dolžnik zavaruje proti škodi, ki bi mu nastala radi izpadka izplačila pogojenega in obljubljenega kredita.

Kreditno zavarovalna pogodba spada pod pojem konsenzualnih pogodb. Pogodbo more skleniti vsaka oseba, ki je po splošnih civilno-pravnih predpisih sposobna, sklepati pogodbo. Kreditno zavarovalne pogodbe sklepajo navadno velike, finančno močne akcijske družbe ali vzajemne zavarovalnice, ki pa so tako organizirane, da niso omejene na eno ali več sorodnih strok gospodarstva, temveč po možnosti na več različnih strok, da se s tem doseže potrebno izenačevanje rizikov.

V glavnem razločujeta praksa in literatura dve vrsti kreditnega zavarovanja: zavarovanje tuzemskih terjatev in zavarovanje inozemskih terjatev, kar pride zlasti v poštev pri izvozni politiki.

Zavarovanje tuzemskih terjatev običajno zavzema sedeče oblike: zavaruje se določena terjatev do ene določene osebe ali vse terjatve do ene stranke. Pogosti so primeri, da se v zavarovalno pogodbo sprejmejo navzgor limitirane terjatve do več določenih oseb. To je takozvano okvirno zavarovanje. V okviru maksimiranega zneska so zavarovane vse terjatve do določenega kroga strank. Takozvano pavšalno zavarovanje obstoja v tem, da se zavarujejo terjatve do pogojene višine napram vsem strankam zavarovanca brez navedbe imen. Praksa ustvarja tudi kombinacijo iz raznih teh možnosti kreditnega zavarovanja.

Kreditno zavarovanje v Nemčiji je omejeno le na terjatve, ki izvirajo iz blagovnega prometa s predposlavko, da je stranka blago sprejela. V zavarovalno polico se sprejme le kupna cena blaga in se izključujejo razne druge obveznosti, ki so bile morda pri kupni pogodbi utrjene (obresti, kazni itd.).

Zavarovalni primer je podan s plačilno nezmožnostjo dolžnikovo. Plačilna nezmožnost je v zavarovalnih pogodbah karakterizirana po sledečih momentih: v primeru olvoritve konkurza nad premoženjem dolžnika ali ako je bil tozadevni predlog radi pomanjkanja premoženja zavrnjen. Plačilna nezmožnost je podana dalje, ako je dolžnik zaprosil za poravnavo ali dovolitev moratorija. Razume se, da je plačilna nezmožnost podana tudi, ako je izvršno postopanje v gofovih primerih ostalo brezuspešno ali ako je dolžnik neznanega bivališča, zlasti ako je pobegnil v inozemstvo.

S kreditnim zavarovanjem za tuzemske terjatve se v Nemčiji danes peča že več družb, od katerih sta najbolj znani Hermes Kreditversicherungsbank, Berlin in Vaterländische Kreditversicherungs A. G., Berlin.

Posebno važno vlogo v narodnem gospodarstvu pa igra zavarovanje izvoznega kredita. Temu zavarovanju posvečajo države veliko pažnjo, ker se zavedajo, da more dobro zavarovan izvozni kredit izvozno kapaciteto držav zelo dvigniti.

Nemčija je l. 1926 s posebnim zakonom uredila zavarovanje izvoznega kredita. S tem zakonom je država sama prevzela del jamsva za varnost nemškega izvoza. Zakon spremlja stremljenje, da se dvigne nemški izvoz.

Eksporтер je zavarovan za morebitne izgube, na drugi strani pa mu je tudi lažje mogoče, da dobi potrebne kredite za financiranje svojega izvoza.

Nemško izvoznokreditno zavarovanje se praktično izvaja v dveh oblikah. Prva oblika obstoja v tem, da se zavaruje celotni riziko, ki izvira iz izvoza blaga preko državnih meja. Zato se more zavarovali ne samo fakturni znesek, nego tudi prevozní stroški, obresti itd. Država nosi polovico normalnega rizika in celotni takozvani rizik katastrof (vojna, revolucija, potres, moratoriji itd.) ter je dala v te svrhe na razpolago 10 milijonov zlatih mark. Ko bo ta znesek izčrpan, se državna podpora določi nanovo. Druga oblika eksportnega zavarovanja je izdelana po predlogu hamburških izvoznikov in obstoja v tem, da omogoči izključno le finansiranje izvoza, ne da bi istočasno pomenila zavarovanje kakega rizika. Tako je ta oblika zavarovanja pravzaprav le zavarovanje rizika onega, ki izvoz kreditira, to je izvozne banke. Zavarovanje je omejeno na dve tretjini dovoljenega kredita, rizik za ostalo tretjino nosi banka sama.

Z zavarovanjem izvoznega kredita se pečajo večje zavarovalne akcijske družbe.

Brezdvoma bo kreditnemu zavarovanju tudi pri nas treba posvečati večjo pažnjo. V znatni meri smo izvozna država. Treba pa je predvsem težiti za tem, da se to vprašanje zakonito uredi. Skrajni čas je, da se novelira zastareli, pri nas še vedno veljavni avstrijski zavarovalni regulativ in se celotno privatno zavarovanje v državi postavi na modernejše in socialnejše temelje. Zavarovalnice morajo biti zdrav regulativ gospodarskega in socialnega življenja in ne morda nasprotno.

.....

Dr. L. L. Böhm

Trgovsko-politični problemi na svetkogospodarski konferenci v Ženevi

Ženevska svetkogospodarska konferenca je bila zaključena začetkom meseca julija t. l. Na zadnjih sejah se je razpravljalo še o dodatnih zaključkih h konvenciji: o odpravi prepovedi za izvoz in uvoz v splošnem, potem pa o mednarodnem sporazumu glede izvoza in uvoza kož in kosti. Udeležniki konference so te dodatne konvencije z veliko večino podpirali. Kakor so konvencije o gornjih predmetih navidezno sekundarnega pomena, vendar je uvoz in izvoz kosti zelo važen zaradi industrije kleja. Istotako se je dolgo razpravljalo glede kož, ker je Poljska delala velike zapreke glede izvoza in uvoza kož zajcev in kuncev.

Zaključne seje svetkogospodarske konference, ki so se vršile šele pred kratkim, nam nudijo povod, da se nekoliko ozremo po predzgodovini, delovanju in rezultatih svetkogospodarske konference, ki je zbudila pozornost vsega sveta, v kolikor se resno zanima za gospodarska vprašanja. Konferenca, na kateri je bila zastopana tudi naša država, se je pečala z vsemi problemi mednarodnega gospodarstva, zlasti pa s pro-

blemi internacionalne gospodarske krize, z agrarstvom, industrijo, trgovino, prometom in posebno z ovirami svobodnega prometa. Nas zanimajo v prvi vrsti razprave, ki so se vršile o problemih trgovine.

Poročila so obsegala predvsem svetski položaj trgovine in vzroke depresije, v kateri je danes trgovina; potem nasvete o novi orientaciji v trgovski politiki, odpravi vseh trgovsko-političnih ovir, ki se dajo uspešno odstraniti samo s predhodno odpravo vseh splošnih gospodarskih in finančnih zaprek. Kot konkretna sredstva za asanacijo internacionalne izmenjave dobrin so se priporočali odprava vseh carinsko-tehničnih ovir, odprava prepovedi in omejitev pri uvozu in izvozu (vse to v najširšem pomenu besede).

Preden preidemo k razmotrivanju obravnavanja problemov internacionalne in s tem v zvezi tudi nacionalne trgovine na svetovnogospodarski konferenci v Ženevi, je potrebno omeniti, kaj je neumorno na asanaciji gospodarskih razmer delujoče internacionalne gospodarske kroge napočilo, da so z občudovanja vredno energijo dosegli to zborovanje v Ženevi, ki je postalo v istini nekak mednarodni gospodarski forum.

Neposreden povod sklicanju te konference in vseh poprejšnjih posvetovalnih zborovanj v povojnem času je iskali v globoko segajočih strukturnih izpremembah svetskega gospodarstva. Te izpremembe se tičejo ne samo produkcije in konsumcije, temveč tudi cirkulacije in distribucije dobrin. Te strukturne izpremembe so izzvale popolnoma drugačno gospodarsko razvrstitev, dalje do sedaj nečuvenci sistem medsebojnega gospodarskega zapiranja carinskih mej in šikanoznosti predpisov. Promet je bil in je deloma včasih še danes tu in tam naravnost onemogočen. Pri ti priliki ne smemo pozabiti, da tudi tehnična stran prometa še daleč ni dosegla predvojne višine in popolnosti, posebno v novih državnih tvorbah. Skralka, gospodarski svet je že od vojne sem, zlasti pa po vojni zaradi strukturnih izprememb v taki krizi, da prejšnja sredstva za odpravo kriz niso več uporabljiva. Uporabljanje predvojnih sredstev za odpravo večje in popolnoma drugačne gospodarske krize je ostalo brez učinkov. Rešitev gospodarske krize moremo torej pričakovati le od krepkejših sredstev in pa od uvedbe novih gospodarskih metod, da se pravilno uravnavajo do sedaj več ali manj brezsmotreni poizkusi. Spričo internacionalitete svetske krize je zavladovalo v merodajnih gospodarskih in tudi političnih krogih vsega sveta prepričanje, da more samo kaj velikopotezno zasnovanega prinesli remeduro in sicer na podlagi popolnoma novega, posebno statističnega materiala. Ves dosedanji material je postal namreč neuporabljiv in brezpomemben. Iz teh premis izvira predlog sklicanja velike, res mednarodne gospodarske konference, ki naj bi se vršila v Ženevi.

Prva pobuda za sklicanje svetovnogospodarske konference je izšla septembra 1925 od Loucherja, francoskega delegata na VI. zborovanju zveze narodov. Vodilne misli njegove so bile te, da se rešitev nacionalne in internacionalne gospodarske krize ne more izvršiti z dosedanjimi nedostalnimi sredstvi, temveč z uporabo učinkovitejših sredstev in pa novih gospodarskih metod (racionalizacije, intenziviranja itd.). Vsa poprejšnja tozadevna zborovanja so bila brez cilja in smeri in zato tudi brez učinka. Njegovi predlogi so bili sprejeti, in gospodarski svet zveze narodov je izvolil koncem leta pripravljalni odbor, ki je pod

vodstvom Theunisa l. 1926 dvakrat zboroval, vse potrebno določil in dal napraviti 60 memorandov, ki naj bi pri glavnem zborovanju služili kot diskusijska baza. Predvideno je bilo 35 članov-odbornikov; niso pa bili povabljeni vladni zastopniki, temveč samo strokovnjaki. Praktična izkušnja so bila merodajna. Tudi na glavni konferenci se je odklonila udeležba vladnih zastopnikov. Ali vlade so se pozvale, da naj pošljejo do 5 strokovnjakov, ki naj bodo izbrani samo na temelju osebnih kvalitete in naj pripadajo različnim interesnim sferam. Razun tega si je »narodno-zvezni svet« pridržal pravico, da sam povabi primerno število delegatov direktno.

Plenarna seja »zveze narodov« je izjavila, da je trdno odločena raziskovati in ocenjevati vsa sredstva v svrhu zagotavljanja miru. Ker po njenem mnenju gospodarski mir more v prvi vrsti pripomoči k medsebojni varnosti narodov, polaga zveza narodov posebno važnost na raziskovanje vseh gospodarskih težav, ki stojijo nasproti splošni blaginji, ter onih sredstev, ki bi mogla vse te težave in ovire odstraniti in spore preprečiti; »raziskovali je nadalje gospodarske težave, ki stojijo na poti splošni blaginji, najli pa sredstva za premaganje in odstranjenje teh težav; ogibali se vseh konfliktov in jih primerno osvelitili.« Kot svojo nadaljnjo nalogo je konferenca smatrala, da se ugotovijo smernice, kako bi se po tem zvišane racionalizacije v vsakovršnem gospodarskem delovanju dosegla večja stalnost v gospodarskih odnošajih posameznih narodov. Predvsem je šlo za smernice v politiki produkcije in trgovine.

Namen svetovnogospodarske konference je bil torej ta, da se na temelju znanstvenega raziskovanja in z uporabo metod vsakdanje gospodarske prakse dokaže, da vodi obupna konkurenčna borba narodov, naperjena samo na to, da ena ali druga država kakor mogoče hitro gospodarsko obnemore, le do nadaljnjih težkih in nevarnih gospodarskih preljudajev in da leži edina rešitev v spoznanju gospodarske solidarnosti. Ves gospodarski in tudi politični svet si je mnogo obelal od zaključkov te konference.

Bilo je seveda mnogo optimizma. Tako se je n. pr. mislilo, da bodo gospodarsko močnejše države priskočile šibkejšim na pomoč. To se je zlasti mislilo na Nemškem, ker se je smatralo, da bo svetovnogospodarska konferenca predvsem pretresala revizijo Dawesovega reparacijskega načrta. Seveda se je tako naziranje kmalu izkazalo kot pogrešno. Še preden se je konferenca sklicala, so že izjavili Angleži, da oni ne bodo sodelovali, ako se vprašanje mednarodnih dolgov, mednarodne emigracije in mednarodne ureditve delavskih razmer ne odštavi z dnevnega reda.

Predpriprave so zato zavzemale vedno bolj abstrakten značaj in samo pogumu nekaterih izbranih članov se imamo zahvaliti, da so razprave na konferenci kolikor toliko izgubile svoj abstraktni karakter in se je vendar začelo bolj praktično razmotrivati ves kompleks vprašanj.

Bistvo konference, okoli katere se je vse vrtilo, je bilo torej:

- a) Premotrivanje gospodarskih vzrokov sedanje razrušenosti na področju gospodarskega življenja v najširšem pomenu besede in
- b) gospodarske tendence, ki bi mogle uplivali na svetovni mir.

Konferenca ni bila in tudi ni hotela biti pozorišče izpolnitve kakih konkretnih gospodarskih upov, ni pa tudi postala kraj, iz katerega bi bili odšli delegati s prevaranimi upi. Ne da se torej tajiti, da je bila ta ženevska svetovnogospodarska konferenca najpomembnejša med vsemi dose-

danjimi gospodarskimi zborovanji. Predvsem je bilo to zborovanje imponantna manifestacija za svetlaskogospodarsko solidarnost in pa proti pretirani carinski zaščiti. Vsa izvajanja, ki so vodila do konkretizacije teh načel, so bila velepomembna; egoizmu in altruizmu v gospodarskem življenju se je odkazalo primerno in upravičeno mesto.

Kakor že omenjeno, je od vsega začetka, že pri predpripravih prevladovalo mnenje, da bodo gospodarski ukrepi te konference ugodno uplivali na politično situacijo za trajni mir. Vendar so bili gospodarski efekti močnejši kakor politični. Kajti konferenca je brez prikrivanja odkrila obupno gospodarsko stanje skoraj vseh dežel sveta (ludi zmagovilih), nazadovanje produkcije, stagnacijo in pojemanje trgovine, kronično brezposelnost, visoki davčni pritisk, splošno pomanjkanje kapitala itd. itd. Iz diagnoze te gospodarske kalamite je potem konferenca izvajala splošno zahtevo po dalekovidni, smolreni, ves svet obsegajoči gospodarski politiki, ki naj bi tudi blagodejno uplivala na splošne politične razmere.

Povrnitev k pravi svobodi internacionalnega gospodarstva, posebno glede izmenjave dobrin (trgovina) je eden temeljnih pogojev svetlaskoga gospodarskega blagostanja. Kot glavna sredstva odstranjenja gospodarske depresije pa so navajale: omejitev ali ukinitvev izvoznih in uvoznih težkoč, ki jih delajo nekatere države; odprava ali omejitev vseh ostalih ovir, ki nasproljujejo neomejenemu obtoku dobrin, kapitala, ljudstva.

Konferenca je počela s svojim delom 4. maja in je delovala do 27. maja l. 1927.

(Konec prihodnjič)

B. T-1

Trgovska bodočnost Beograda

Ker je bil Beograd od nekdanj dosledno »Čekajgrad«, kjer »ima vremena«, se ne čudimo, da Srbija za Donavo in Savo dolgo stolelje ni imela nobenega zmisla in da je srbska javnost šele pred pelindvajsetimi leti pokazala praktično narodno-gospodarsko in politično zanimanje za plovbo po obeh velerekah. Do l. 1893 je namreč bila plovba po Donavi in Savi izključno v posesli avstrijske Donau-Dampfschiffahrt-Gesellschaft in madjarske Fluß- und Meeresschiffahrtgesellschaft. Takrat šele so spoznali srbski gospodarski krogi, da bi bilo državi, ki leži ob dveh velikanskih rekah, koristno, ako si ustanovi svojo rečno družbo. Toda za realizacijo te naravne misli na srbski strani dolgo ni bilo najti dovolj kapitala in privatne širokopotezne podjetnosti, na nasprotni strani pa je avstrijsko-madjarska konkurenca storila vse, da onemogoči srbskega tekmeča. Ogromni avstrijsko-madjarski kapital, velika in izvrstna organizacija, dolgodobne praktične izkušnje ter trgovinske zveze so bile Srbiji vsekakor konkurent, s katerim se ni bilo lahko spuščati v tekmo.

Preko vseh tujih in domačih intrig ter koruptnih nagajivcev v lastni državi pa se je l. 1893 končno posrečilo ustanoviti prvo kraljev. srbsko

plovbeno družbo s 30.000 deleži, ki so bili izvečine polno vplačani. Srbska država je odstopila ti družbi tovorni parnik in šest malih vlačilcev ter je postala z vrednosljo teh objektov soakcionar. Tovorni parnik je družba izpremenila v osebni parnik, zgradila je tudi majhno ladjedelnico za navadne reparature; spočelka je izvrševala plovbe ob domačih bregovih in se le polagoma upala na plovbe v daljino tujine. Sikane in vse možne ovire sovražnega avstro-madžarskega soseda pa so bile velike in često nezaslišane, tako da je srbska plovitba ostala silno primitivna in omejena.

Z začetkom vojne l. 1914 je bilo srbske plovitbe sploh konec, in ko je bila l. 1915 Srbija po sovražnikovi armadi okupirana, so Madjari in Avstrijci seveda pograbili in odpeljali vso srbsko ladjevje. Šele po vojni je dobila Jugoslavija v zameno in odškodnino za uropane parnike, ladjice, vlačilce in velike čolne dvajset ladij in osemdeset vlačilcev. Spočelka je to flotiljo poveljeval angleški admiral Troubridge, ki je vzdrževal ž njo promet med Beogradom in kraji onstran Donave in Save. Maja 1919 je prevzelo v upravo ves park jugoslovensko prometno ministrstvo, ki pa je kajpak — kakor marsikje — dokazalo, da z materijalom ne zna uspešno gospodariti. Flotiljo je nato nesposobna vlada izročila stari rečni družbi pod bivšim pogojem, da je država družabnik. Družba se je zdaj imenovala ladjeplovni sindikat in je kot taka delovala do konca l. 1925. Država je namreč zopet vzela svoj ladijski materijal sindikatu, ki tudi ni znal svoje naloge, in ustanovila lastno državno paroplovno družbo.

Tako ima danes Jugoslavija v prvi vrsti dve družbi, ki se pečala s prometom po glavnih dveh rekah. Državna paroplovna družba ima (po Teodorju Berkesu) 21 polniških parnikov s 7365 PS, 48 remorkerjev z 22.199 PS, dva mešana parnika z 200 PS in 474 vlačilcev s 302.109 PS. Druga, srbska družba ima le en polniški parnik s 605 PS, štiri mešane parnike z 970 PS, 38 vlačilcev z 21.600 PS in tri remorkerje s 1380 PS. Ta družba pa dobi tudi med vojno zaplenjeni ladijski park, ki ga ima zdaj še država.

Poleg teh dveh glavnih družb pa je še več majhnih zasebnih podjetnikov, n. pr. samo v Apalinu 93. Celokupni park jugoslovenske plovitbe na Donavi in Savi šteje 314 polniških ladij in remorkerjev z okoli 49.000 konjskih sil, 998 vlačilcev in velikih lesenih ladij s 484.479 tonami in 1155 čolnov (vsak za vsaj 5 vagonov prostornine) s 13.233 tonami.

Kako se je razvil jugoslovenski promet na Donavi, kaže sledeči pregled:

	Srbija	Jugoslavija		
	pred vojno	1924	1925	1926
	ton	ton	ton	ton
Izvoz	1,261.000	353.296	347.586	401.012
Uvoz	258.164	220.360	855.200	854.503
Doma	500.000	1,016.183	1,023.866	1,234.630
Skupaj	2,019.164	1,589.839	2,226.652	2,490.145

Celokupni promet na Donavi je znašal pred vojno 6,802.639, leta 1924 pa 3,757.010, torej ga je odpadlo pred vojno na Srbijo 26 %, leta 1924 pa 33 %. Toda uvažanja in izvažanja za Srbijo so bile deležne v izdatni

meri tudi tuje parobrodne družbe, celo bavarski Lloyd in »Süddeutsche Donaugesellschaft«.

Čisto nič ne preseneča, da je danes jugoslovenska državna paroplovna družba s svojo nekomercialno upravo in z državno birokracijo še — pasivna. Generalni direktor je Srb Milan Jovanović, višji inspektor Luterolli in gospodarski direktor Nikolić. Predsednik zasebne srbske družbe je Raša Milošević, a tudi ta družba je pasivna. Zato se govori, da se družbi zopet združita in komercializirata, da bi se dosegel v bodoče boljši gospodarski uspeh z manjšim, a boljšim osobljem in z rigoroznejšo kontrolo.

Velik nedostatek za jugoslovensko rečno paroplovbo je tudi beograjska luka, ki je vse prej kakor moderna. Zlasti pa manjkajo zadostna carinska skladišča; transporti se zadržujejo česlo 6—8 dni. Manjkajo tudi stroji za prelaganje robe in se dela še zmerom po starem — z rokami, t. j. Albanci prenašajo robo na svojih hrblih. Ladjedelnica pa je sposobna, da izvršuje le primilivne reparature, zaradi česa park propada ali pa se popravlja v lujini počasi in za drag denar. Vse te nedostatlke poznajo v Beogradu in se pripravljajo, da jih odstranijo; toda mudi se jim, kakor povsod, tudi tu prav nič. No končno pa že uredi vse. Beograjska luka, ki leži na Savi, je sprejela:

	parnikov	vlačilcev	polnikov
leta 1924	4.766	3.511	2.446.013
leta 1925	5.718	4.568	2.927.804
leta 1926	—	—	3.258.195

Za preuredbo in zgradnjo beograjske luke so načrti generalnega direktorja M. Jovanovića že dolgo golovi; luka z napravami in poslopji bi se raztezala 7 do 8 km daleč, kar bi veljalo okoli 150 milijonov dinarjev, ki jih pa še ni razpolago. Promet v beograjski luki trajno narašča in dosega že promet dunajske in budimpeštanske luke, kar je za jugoslovensko trgovino vsekako razveseljivo. Ni dvoma, da postane Beograd prej ali slej važna trgovska luka.

Treba le agilne, moderne in pošlene uprave ter izkoriščanja take moderne tehnike, ki gradi zdaj Beogradu tudi novi velikanski železniški most, da se zveže s Pančevim. To Pančevo je meslece, nekako 15 km od prestolice, na levem bregu Donave, torej na nasprotni strani Beograda, in je izhodišče žila bogalega Banata. Pančevo ni zvezano z železnico z Beogradom, ker je bilo do prevrata madjarsko in je gospodarsko inkliniralo k Budimpešti. Zvezo tvorijo doslej med Pančevim in Beogradom le mnogoštevilni parniki in vlačilci. Kadar pa je Donava polna ledenih plošč, se ves rečni promet ustavi. Iz Beograda takrat sploh ni mogoče po vodi v Pančevo, a iz Pančeva ne v Beograd ter se je treba voziti z železnico iz Zemuna preko Novega Sada — Subolice — Segedina — Kikinde — Velikega Bečkereka ali Tilla v Pančevo, torej namesto 15 km direktne vožnje preko reke celih 304 km indirektno železniške vožnje po kopnem.

Železniška zveza Beograd—Pančevo je torej že deset let nujno potrebna in res je bil projekt za novi železniški most že leta 1919 golov, samo izvršili se ni dal.

K sreči so prišle nemške reparacije, in zgradba mostu se je oddala relativno majhni nemški firmi, ki je predlagala najcenejši proračun. Firma je zahtevano kavcijo lakoj vplačala v dolarjih. Toda prišlo je do nepričakovanih ovir. Najprej je Zveza nemških inženjerjev ugovarjala, da se je oddala gradnja mostu firmi, ki nalogi baje ni dorasla; zveza je pozvala celò nemško vlado, naj pogodbo razveljavi, češ da je opasna ugledu nemške lehnike. Tako se je začetek gradnje zavlekel, in leta 1923 je povrhu Nemčija zaradi borbe za Ruhr sploh ustavila pošiljanje reparacij. Tako sta polekli še l. 1924 in 1925; potem šele je Jugoslavija po Dawesovem načrtu prejela del reparacij, namreč 10 milijonov v zlatu. Medtem se je osnoval sindikat sedmero prvovrstnih nemških tvrdk v to svrhu, da zgrade most v Pančevu. Firmo, ki ji je bilo delo izročeno prvotno, je sindikat izplačal. Toda zdaj Beograd nenadoma s prvotnim načrtom za most ni bil več zadovoljen, in stvar se je zavlekla iznova. Naposled je zatezanju storil konec novi železniški minister, general Milosavljević, ki je vse ugovore in zadržke z vojaško energijo odbil in ukazal, naj se z gradnjo mosta začne. In na zimo 1927 se je res začelo.

Nemci so pa pokazali Srbijancem, kako se treba lotiti takega dela. Tik beograjske klavnice so si Nemci najprej zgradili celo kolonijo prijaznih hišic in delavnic; štirje dieselski motorji, vsak po 160 PS, pojo, v kovačnicah se kuje, tu so udobne kanline, stanovanjske hišice z zelenimi oknicami, vsak s svojim minimaxom, bolnišnica je tu in po ulicah je vrvenje nemških žen in otrok.

Most obeta postati resnično »čudež tehnike«. Osem velikih stebrov iz betona in graniča, 30 m in 10 m nad vodo, bo nosilo most, a vsak steber bo veljal okoli milijona zlate veljave. Preko mostu bo železnica, cesta za vozove in pol za pešce, kajti širina mostu bo znašala skoraj 11 m. Ako se kdaj železniški lir podvoji, se pretožita cesti za vozni in peš promet na konzole na obeh straneh mostu. Most bo 1400 m dolg in eden največjih ter menda najširši most v vsi Evropi. Le dva ruska mosta sta daljša.

»Siemens Bauunion« zgradi dele pod vodo, sedem tvrdk z imenom »Deutsche Gesellschaft für die Montage der Pantschewobrücke« pa izvrši dela nad vodo. Vodilna višja inženjerja sta Joosten in Sprau, inženjerja pa Prater in Zorbach; li izvrše genijalno delo nemške tehniške in industrijske umetnosti. Delo bo baje gotovo v 3 in pol leta in most bo veljal 25—30 zlatih milijonov. Jugoslavija prispeva le 5 milijonov, ostalo plača Nemčija.

Ko bo most gotov, pa bo treba osušiti še okoli 72.000 oralov pančevskega močvirja, in več lisoč delavcev bo imelo še Irdega dela, da tisti svet izsuše in utrdijo z nasipi ter po njih izvedejo železniški lir.

Ko se uredi železniški promet z vzornimi modernimi tiri, vlaki in lokomotivami, morda tudi že z električnim pogonom, ko se zgradi beograjska luka po načelih moderne tehnike, ko se reformira plovilba po Donavi in Savi in se odpre železniška vožnja preko pančevskega mostu, bo imel Beograd vse pogoje, da se razvije v svetovno važno trgovsko mesto. Ako bo Jugoslavija našla mir v sebi in nazven ter vlade dalekovidnega gospodarskega udejstvovanja, je Beogradu velika bodočnost trgovskega procvitanja in vsesplošnega blagostanja v državi zajamčena.

Jan Zbiral

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Nadaljevanje)

Kmeliškim trgovcem so se natančno navedle vrste robe, s katero so smeli v bodoče tržiti in zapretilo se jim je, da se jim vzamejo druge stvari, ki bi se dobile pri njih. Zaplenjeno blago pripade na polovico erarju, četrtina gosposki, ki krivca zaloli in izvrši zablembo, četrtina pa ovditelju.

S tem patentom so bila mesta zadovoljna; žal, ne dolgo, ker plemstvo in kmetje so začeli kmalu iznovega po stari navadi škodovati poklicnim trgovcem in jadicovanja so se ponovila.

Dolgotrajna pravda in salomonska razsodba torej ni dosegla pričakovanega uspeha. Mesta in njih trgovci so se prav kmalu cesarju pritožili, da je ostal poklicnemu trgovstvu škodljiv položaj neizpremenjen, kajli kmetje trgujejo dalje. Mesta ne morejo poslavljati po vseh potih, križiških in soleskah biričev, ki bi lovili lihopolce; gosposke na deželi pa ne le ne store ničesar proti lihopolstvu in javnemu trgovanju kmetov, nego jim dajejo celo pothu.

Ljubljanski trgovci so v svojem in v imenu podeželskih mest cesarju tožili, da so v zadnjih izdihljajih in da jih je mnogo že na bobnu. Iz Kranja se je preselilo skoraj vse trgovstvo na kmete, kjer se izvršno kupčuje s sili in drugo robo ter je v Stražišču ali v Bilnjah kajža več vredna, kakor najlepša hiša v mestu. V Kranju, nekdanjem bogatem mestu, je že sto hiš praznih, ker so pač ostala prejšnja javna bremena, a prenehali prejšnji dohodki. Kranj mora deželni gosposki plačevati po 400 gld. davka na leto več, kakor ga more izterjati od meščanov. Zato je Kranj silno zadolžen, na kmetih pa so kajzarji, ki premorejo več kot dvajset meščanov skupaj.

Enake razmere vladajo v Ložu, Novem mestu, Kamniku, Radovljici in drugje. Sodražica ima že nad 200 hiš, zato pa je v Novem mestu in Ložu nad 200 hiš praznih. Kajti v Sodražici se proda mnogo tobaka, soli in druge robe ter je tu pravo zbirališče lihopolcev. Tik Rudolfovega (Novega mesta) se na zemljišču gosposke z Rupčvrha trguje z vso možno robo, celo s svilo, laškimi oljem in mandlji, s suknom in špecerijami. Kmetje brez strahu kar očitno trgujejo in kmeliška gospoda (graščaki in duhovščina) pa priraja malone v vsaki vasi ledenske sejme. Mestni trgovci ne zaslužijo nič, mestna ozidja se rušijo, a mesta morajo plačevati vedno enake davke, ako pa niso točna, jim deželna oblast grozi z vojaško eksekucijo.

Kar je bilo po mestih sposobnih ljudi, je odšlo na kmete, kjer jim cvete pšenica, tako da mesta ne morejo najti več ljudi, ki bi upravljali mešne reči in pomagali trgovstvu. Vse blago, ki prihaja v mesta, se začarlni na mlinicah, kmetje pa so svobodni ali pa plačajo carino komaj za lisočinko vsega svojega blaga.

Po vseh tujih mestih na Laškem in na Dunaju je polno kranjskih mešetarjev in prekupcev, po kranjskem pa tujih trgovcev.

Očividno so mestni trgovci prepiravali in propadanja trgovine niso bili krivi samo kmeliški sejmarij, krošnjarij in tiholapci. Deželna gosposka je odgovorila, da gre meščansko trgovstvo po zlu, ker ne uživa nobenega zaupanja pri kmelih; dajejo jim le slab denar in jemljejo vse na upanje. Pri vsaki kupčiji mora dajati kmet za pijačo in »likof«, s čimer ima izgubo; zato prodaja kmet rajši tujim trgovcem, ki ne zahtevajo niti pijače niti »likofa«, kadar sklepajo kupčije. Pošteni in marljivi trgovci še vedno povsod dobro izhajajo.

Kranjski vicedom, grof Henrik Oryon pa se je polegnil za mestne trgovce in poročal v Gradec najvišjemu cesarskemu uradu, da se po kmelih resnično pečajo skoraj vsi gospodje ter njih hlačani in podložniki s trgovanjem, ki je bilo že tolikokrat brez uspeha prepovedano. In cesar je dne 3. marca 1745 ukazal, naj se prepovedano trgovanje takoj odpravi, prepovedana roba zapleni in kmeliški trgovci kaznujejo.

Meščani so nato hitro razposlali svoje biriče in zaplenili kmetom vso nekmeliško robo. Ljubljanske trgovce je vodil predsednik Trgovske družbe Mihael Peer. In zaplenili so mnogo blaga na raznih krajih.

Ko so plemenitaši videli, da postaja stvar resna, so se nemudoma priložili v Gradec in trdili, da mora kmet poginiti, ako se mu vzame stolelja stara pravica za trgovanje. In sklicevali so se na stare privilegije ter dokazovali, da kmeliški trgovci ne delajo ničesar prepovedanega.

Iz Gradca so poslali ta ugovor Ljubljančanom v izjavo in poročilo, Ljubljančani pa so sestavili imenik vseh gosposk, ki so se bavile s prepovedanim trgovanjem. V svojem odgovoru so trdili Ljubljančanje, da na Kranjskem skoraj ni graščaka ali cerkvenega dostojanstvenika, ki bi dogovorno s svojimi podložniki ne hodil po prepovedanih potih. Zlasli pa so očrnili kostanjeviškega opala, dalje graščaka na Ruprčvrhu in graščaka v Klevevžu, ki je skupljeval zlasli med. Sicer pa so vsi ti gospodje zlasli trgovali z medom in prepovedovali svojim podložnikom, prodajali med komu drugemu. Dalje so ovadili gospoda v Mokricah, na Šrajbarskem Turnu (Turn am Hartl), v Senožečah, črnomeljsko in melliško komendo, gospoda v Poljanah, v Osterku itd. Kmetom pa so zaplenili oije, riž, mandlje, podplate, suho grozdje i. dr.

Nato je cesar ukazal 30. aprila 1745 ponovno, da se tako trgovanje prepove in onemogoči ter je torej ljubljanskim in sploh mestnim trgovcem zopet popolnoma ugodil. Toda plemenitaši so ugovarjali z novo prošnjo in izprožili razgovor o li stvari 29. julija 1745 tudi v deželnem zboru v Ljubljani. Da bi svoje stališče zagovarjali lažje, so napisali tudi kmetom prošnjo z ugovori proti meščanskim trgovcem. Te seje deželnega odbora sta se udeležila tudi ljubljanski župan Juri Kappus in mestni sodnik, ki je bil obenem trgovec.

Ta seja je bila prava komedija, sramota za plemenitaše in tudi za nekalere trgovce. Dokazovalo se je, da je predsednik Trgovske družbe, Mihael Peer, postopal samolastno, da ni vprašal niti Višnjegorcev niti Novomeščanov niti ljubljanskega župana niti ljubljanskega mestnega sodnika. Energični in na korist vsega meščanskega trgovstva pri cesarju zmagoviti Peer je ostal torej nenadoma na cedilu. Nihče ga ni branil, mestni sodnik trgovec pa je celo izjavil, da želi, naj bi ostalo vse pri starem, t. j. naj bi trgovali kmetje in tujci po deželi kakor doslej. In tudi glasoval je ta trgovec s plemenitaši proti Peeru in proti koristim

meščanskega Irgovstva. Kajpada so bili ljubljanski trgovci razkačeni zaradi takega izdajstva in so sodniku Irgovcu očitali, da je glasoval in govoril tako iz gole sebičnosti in dobičkarstva. Tuji Irgovci so mu dolžni okoli 5000 gld. in se boji, da bi jih izgubil, ako bi ostalo pri cesarski uredbi ter bi se kmetom in tujcem prepovedalo Irgovati po Kranjskem. Skratka, afera je poslala za Irgovce zopet nesreča in ves priborjeni uspeh je šel po vodi.

Dne 15. novembra 1746 je prejela Irgovska zadruga v Ljubljani odlok, da je kmetiško Irgovanje sicer slej ko prej prepovedano in kaznivo, da pa je dovoljeno prevozninsko Irgovanje (Transitohandel). Toda Transitohandel je bil isto, kar takozvani Geyhandel, ki so ga pravi Irgovci z velikimi troški in s še večjo jezo preganjali vendar že toliko stoletij. In Ljubljančani so morali Kočevcem zaplenjeno robo vrniti in ne bi smeli več ugovarjati prevozninskemu Irgovanju, ki je bilo torej zdaj dovoljeno vsakomur.

Kajpada so se Irgovci takoj oglasili, da mora biti kmalu Irgovstva konec, ako obvelja taka razsodba, ker od podrobne kupčije (Handel alla minuta) ni mogoče obstojati in je tri četrti Irgovcev potem odveč. Ali naj res obvelja na Kranjskem, kar je prepovedano po vsem svelu? Kmetom je prevozninska Irgovina dovoljena, a goljufajo erar na ta način, da nalože na en voz, ki je za 60 stolov, kar po 200—300 stolov. Pripeljejo robo le skozi milnico, potem pa jo z enega voza prelože na 6—8 vozov! In s temi dirjajo mimo Ljubljane v Gradec in drugam. Meščani so izgubili vso špedicijo, a blago kmetov je zanič, ker se neprestano preklada.

Toda ves ugovor ljubljanskih in sploh kranjskih Irgovcev je oslal bob ob steno. Ko sta bili luki v Trstu in na Reki proglašeni za svobodni (leta 1719) in ko je cesar Karel VI. še izdal takozvani komercialni patent, je smel po Kranjskem Irgovati vsakdo svobodno, na drobno in na debelo. Prevozninske prisojbine so bile tako majhne, da se je usulo v deželno tujih Irgovcev, kramarjev in krošnjarjev kakor kobilic. Zdaj se ni ženiral nihče več prodajati, ker ni bilo ovir, in celo plemiči so se javno ter pod lastno firmo pečali s Irgovino. Nastopil je pač nov čas, ki je pometel z vsemi starimi privilegiji.

Dne 2. februarja 1732 je cesar proglasil, da nima ugovora, ako se plemstvo loli Irgovine na debelo in da je smatrali Irgovstvo za vsakogar častno delo. Cesar pač ni potreboval mestnih Irdnjav več, kajli vojna takhika je napredovala z najmodernejšim orožjem tako, da je bilo zdaj vsako obzidje odveč. Cesar je torej potreboval vse može enako za vojščake in ni delal več razločka med deželo in mesli, med meščani in kmeti. Novi duh in novi čas je uničil vse predprave in je demokrati-ziral dolžnosti. Seveda so bili s tem kruto udarjeni Irgovci; toda iz posplošenega Irgovanja je vzrasla tekma, konkurenca, ki je koristila splošnosti, širokim ljudskim plastem ter je izločila iz Irgovskega stanu vse, kar ni bilo zares sposobno in novi dobi doraslo.

(Dalje prihodnjič)

Henry Ford

Mezde, delovni čas in mezdni motiv

Naša poslovna politika odklanja trdo delo — človeku nočemo naprtili ničesar, kar lahko opravijo stroji. Razloček je med možem, ki težko dela, in med težkim delom. Mož, ki težko dela, producira; težko delo pa je najmanj produktivno med vsemi deli. Razen pri rokodelstvu, ki že meji na umetnost, je možu nemogoče, da bi si z delom svojih rok ustvarjal resnično primeren preživež. Poslovno vodstvo mora delo odrediti tako, da more to delo dajati visoke mezde; toda izhodišče visokih mezd je veselje delavcev za delo. Brez te pripravljenosti in deloljubnosti je poslovno vodstvo brez moči.

V vprašanju mezd, delovnega časa, dobička in cene vlada precejšnja zmeda. Večina teh zmot izvira iz mržnje do dela, iz nemogoče želje: živeti, ne da bi delal. Skoraj vse socialne teorije se lahko izrazijo s formulo: Živeti brez dela. Toda na svetlu je pač tako, da s to formulo ne pridemo naprej, ker je neproduktivna in povzroča le bedo.

Kdor je zdrav, krepak in spreten, je kapitalist. Ako zna svoje zdravje, moč in spretnost dobro izkoristiti, postane »boss«. Ako izrablja svoje vrline še koristneje, postane »boss« med »bossi«, t. j. vodja kake industrije.

In zdaj k mezdami! Brezposelni delavec prestane biti konsument. Ničesar ne more kupiti. Kupovalna moč slabo plačanega človeka je zadržana. Oslabljena kupovalna moč povzroča poslovno depresijo. Negotovi ali nezadostni prejemki uničujejo kupovalno sposobnost. Poslovno depresijo je torej mogoče odpraviti le s tem, da dvignemo kupovalno sposobnost, a rezervoar za to sposobnost so mezde.

Naša država bi nikakor ne mogla obstojati na temelju kupovalne moči onih, ki imajo dohodke, ne da delajo. Le delo vzdržuje našo državo. Zunanji znak dela so mezde. Učinek mezd obstoja v stalnosti dela. Ako se znižajo mezde, se zmanjša delo, ker se zmanjša povpraševanje, od katerega je delo odvisno. Mezde so za poslovno življenje še večje važnosti kakor za delavstvo. Nizke mezde izzovejo hitreje propad obrata, nego propad delavstva.

Se vedno životari v poslovnem življenju stara teorija, da je mezdna kvoła odvisna od delavčeve umetnosti v barantanju z monopolsko oblastnostjo fabrikanta. Obe stranki sta po ti teoriji na izgubi. Zaradi te krive teorije so nastale delavske zveze, se je začelo organizirano vojno stanje in se uporabljajo za orožje štrajk, bojkot in izprtje. Staromodna poslovna vodstva in staromodno delavstvo se oklepajo z enako trmo tega krivega nauka. A oba sta v hudi zmoti.

Treba bi bilo ljudem zabiti v glavo, da ni ta teorija nič drugega nego prikrojanje logike njih zmotam. Za določanje standard-mezde ni nobene drugega merila razen onega, ki ga uveljavljajo energija, spretnost in značaj vseh, ki so udeleženi pri podjetju. Temeljno dejstvo ostane, da je mezda taka, kakor jo moreta poslovno vodstvo in industrija določiti. Voditelji industrij imajo mnogo večjo odgovornost kakor nacionalni ekonomski, da ustvarijo podlago za nove mezdne teorije.

Podjetje, ki poleg svojih produktov ne upošteva tudi bodočega poslovnega in izdatnega zvišanja mezd, ni produktivno. Podjetje, pri ka-

terem niso dividende v nikakem razmerju z mezdami, je na nevarnih krivih potih. Toda tudi podjetje, ki bi potrošilo zadnji dolar prebitka za mezde, je v nevarnosti, da umre.

Trije faktorji zahtevajo uvaževanja: vodja, uslužbenec in podjetje. V prvi vrsti pa zahteva podjetje samo kot produktivno početje negovanja, saj usvarja delavcu polje za njegovo deloljubnost in preskrbuje občinstvu robo in potrebne artikle.

Pravilno zvišanje mezd je naravna posledica pravilnega poslovnega vodstva, ki ravna po mezdnem motivu. Grozečo depresijo ustaviš z znižanjem cen in dvignjenjem mezd. Visoke mezde poleg visokih cen ne pomagajo nikomur; toda višje mezde in nižje cene pomenjajo višjo nakupovalno moč — pomnoženje kupcev. Znižanje mezd ni pomoč proti slabi kupčiji — nasprotno, nakupovanje se še zmanjša, ker se je število konsumentov omejilo. Cilj industrije je tudi ta, da kupce ustvarja in jih preskrbuje. Odjemalce pa si ustvariš, ako doženeš, kaj ljudje potrebujejo, ako potem izgotavljaš dolični predmet ali robo po primerni ceni in plačuješ za njegovo fabrikacijo zadostno visoke mezde, da ga lahko kupujejo tudi tvoji delavci.

Mezdno vprašanje se ne začneja pri delavcu, nego se pri njem zaključí. Vprašanje se začneja, ko fabrikant postavi prvič svoj svinčnik na risalno desko, zakaj v tistem trenotku mora že vedeti, kaj namerava: ali ustvariti nekaj, s čimer hoče pomagati ljudstvu ali pa ustvariti le nekaj, kar hoče prodati?

Ako se loteva dela, da bi ustvaril kaj na pomoč ljudstvu, mora počasi in skrbno razmišljati, vsak svoj korak presoditi, dokler ne meni, da je končno našel pravo. Takrat, a le takrat bo izumil kaj, kar je fabrikacije vredno.

Nato mora razmišljati o načinu izgotavljanja, in to je naloga, ki ji ni nikoli konca. Kajti le tako se ustvarjajo kvaliteta, cene in mezde. Pri uporabljeni ljudski robi mora izhajati načrt s stališča, da se mora ta roba izgotavljati mašinalno. V luksuzni industriji je mogoče plačevati visoke mezde in jih pribiti prodajnim cenam. Ako pa je mogoče kak predmet, ki so ga smatrali prvotno za luksuzni predmet, izgotavljati v veliki množini in za nizke cene, potem postane ta predmet morda splošno uporabljana roba in ljudska potreba — tako se je zgodilo n. pr. z avtomobili.

Ako se odločimo za plačevanje visokih mezd, potem je mogoče izumiti tudi take produkcijske metode, ki izpremene visoko mezdo v najnižjo mezdo. Najli moramo sredstva in pote, po katerih izpopolnimo produkcijske metode na vse strani — pri nakupu, pri izgotavljanju, prodaji in transportu — da se cene znižajo in je mogoče mezde resnično plačati. Prava cena ni ona, ki jo je pripravljena plačati trgovina. Prava mezda ni oni najnižji znesek, za kateri moški še dela. Prava cena je najnižja cena, za katero je mogoče robo redno prodajati. Tu se pač mora uveljaviti fabrikantova izumljivost. Odjemalce si mora fabrikant sam ustvariti, in ako izgotavlja uporabljano ljudsko robo, mu bodo lasni delavci — uslužbenci — najboljši kupovalci.

V okviru naše lastne družbe imamo okoli 200.000 prvovrstnih kupovalcev — ljudi, ki jim plačujemo direktno mezde. In z vsakim dnem pridobivamo nove odjemalce med delavci, ljudi, ki pri nas kupujejo. Za vsak dolar mezde izdajamo dva dolarja za materialije in dele, ki se izgotav-

ljajo. Kupna cena se razširja — plačevanje visoke mezde ima isli učinek kakor kamen, vržen v mirno lužo.

Resničen procvit je nemogoč, kjer delavec splošno uporabljenih predmetov ne more tudi sam kupovati. Lastni uslužbenci so del našega občinstva. Tako bi moralo biti povsod. V Evropi pa niti ne pričakujejo, da bi kupoval delavec robo, ki jo sam izdeluje. Evropa je pač v preteklosti pošiljala preveč svoje robe preko morja in je premalo mislila na domači trg.

Kdor obrezuje mezde, obrezuje število svojih odjemalcev. Ako pa fabrikant ne deli svojega blagostanja z onimi, ki so mu pomagali to blagostanje ustvariti, pač kmalu ne bo imel ničesar več, kar bi še lahko delil. Zato smatramo za dobro kupčijo, ako mezde trajno zvišujemo in jih nikdar ne znižujemo, ker nam je za čim višje število odjemalcev.

Ako kupimo delo, je to isto, kakor če kupimo kakršenkoli predmet — treba je le paziti, da dobimo pravi predmet. Ako dopuščamo, da stori delavec manj kakor polno protivrednost mezde, smo sokrivi, da se mu mezda zniža in da ima težko življenje. Človeku ni mogoče storiti večje krivice, kakor če dovoljujemo, da stoji pri svojem delu »na straži«.

Standard-mezda je nemogoča. Mezda, ki temelji na izvestnem standard-življenju, deluje razdiralno, ker zahteva, da naj bodo vsi ljudje enaki in naj vsi enako živijo. Na srečo ljudje niso enaki, na srečo jih hoče le malo letos živeti natanko tako, kakor so živeli lani. Vsak poizkus, fiksirati eksistenčni minimum, je razžalitev inteligence voditeljev in delavcev. Ne vemo, katere plača je pravilna in ne zvemo morda tega nikoli. Gotovo pa zadržuje napredek že vsak poizkus, da bi mezde fiksirali brez dejstvenega materiala.

V podjetju z dobrim vodstvom se ne morejo uveljavljati redukcije produkcij. Ako fabrikant svoj produkt predrago prodaja, ako obrača svoje oči le na dobiček namesto na troške, bo plačeval nizke mezde in si bo s svojimi cenami odbil kupce; a njegovi delavci, ki zanj garajo, se bodo vpraševali, čemu naj bi tudi ne zmanjšali svojega truda. Čemu naj bi možje dajali najboljše svoje moči za podjetnika, ki ne zna svoje trgovine voditi tako, da bi mogel plačevati primerne mezde?

Število z izdelavljenjem kakšne produkcijske enote zaposlenih delavcev smo mi vedno zmanjševali. Ako je mogoče uredili delo ali mašinalno napravo tako, da je delo opravil en mož namesto prejšnjih treh, smo izpremembo uvedli seveda takoj. To pa še ne pomeni, da sta bila poslej dva delavca brezposelna. Nikomur ne prihaja pri nas misel, da bi mogle izboljšave zmanjšati število delavskih službenih mest, saj vemo, da je prav nasprotno resnica. Mi vemo, da izboljšave zmanjšajo produkcijske troške, s tem pa kupce pomnože in ustvarijo več službenih mest z višjimi mezdami. Vse naše stremljenje, da bi reducirali število delavcev pri posameznih nalogah, se izpreminja redno v pomnožene naloge za večje število ljudi.

Ni dovolj, da si izmišljamo nove mašinalne naprave, treba je izumiti tudi najcenejšo produkcijo prvovrstnih fabrikatov, ki jih izdelujejo dobro plačani delavci in ki donasajo dobiček in so vsesplošno uvedeni.

(Konec prihodnjic)

TO IN ONO

Sesli gospodarski kongres v Beogradu

Dne 8. in 9. septembra se je vršil v Beogradu VI. gospodarski kongres, ki je obravnaval aktualna gospodarska vprašanja. Zastopane so bile vse trgovske zbornice in druge važne gospodarske korporacije, izvzemši zagrebško zbornico, ki je odpovedala svojo udeležbo, češ, da vlada kljub stalnim peticijam gospodarskih krogov ni posvečala nikdar zadostne pažnje reševanju perečih ekonomskih problemov.

Na dnevnem redu so bila poročila o uspehih dosedanjih kongresov, o izvoznih trgovini v pretekli izvozni dobi, o živinoreji, o gospodarskem svetu, o socijalni zakonodaji in zaščiti domače podjetnosti, o oblastnih samoupravah in njihovem budžetiranju ter o oceni izvoza v bodoči izvozni sezoni.

Po teh izčrpnih in temeljitih referatih, ki so vsestransko osvetlili vse težkoče našega gospodarskega stanja, je kongres sprejel resolucijo, v kateri pozivlja vlado, naj ukrene vse potrebne mere za prehrano posameznih pasivnih oblasti, naj čimpreje oživočvori gospodarski svet za uspešno vodstvo gospodarske in socijalne politike, dalje naj kar najbolj zaščiti domačo delavnost in revidira našo socijalno zakonodajo v skladu z gospodarskimi prilikami in potrebami države. Izda naj zakon o ureditvi finančnih virov samoupravnih teles, da odpomore občutnemu in katastrofalnemu pomanjkanju vagonov v vseh krajih naše države in posveti temeljito pažnjo našemu poljedelstvu. In končno apelira kongres na vlado, naj se izdela državni gospodarski program s tesnim sodelovanjem vseh političnih grup in kompetentnih gospodarskih institucij, program, ki bi omogočil sistematično pospeševanje celokupnega narodnega gospodarstva.

Kongres Irgovskih in Irgovsko-obrtnih omladin v Novem Sadu

»Trgovski Tovariš« je že pred leti poročal v več člankih o srbski trgovski omladini. Prošli mesec se je vršil v Novem Sadu 26. in 27. kongres Saveza Irgovačkih i Irgovačko-zanatlijskih Omladina. Ta Savez je bil osnovan 11. septembra 1922. leta na kongresu v Beogradu po mislih, izraženih leta 1921 na sarajevskem omladinskem kongresu, da bi bila za vse omladine in omladinske šole potrebna skupna

centrala, ki naj bi vodila skupno delo in skrbela za izvrševanje omladinskega programa in omladinskih idealov. Osnovani savez je prevzel inicijativo, da moralno podpira pokret novih omladin, jih zbira pod svojim okriljem, skrbi za izvrševanje stavljenih si ciljev, pomaga snovati Irgovske in Irgovsko-obrtnne šole za strokovno in splošno izobrazbo naraščaja z enotnim učnim načrtom, moralno, pravno zadrževanje vsakega svojega člana itd.

Zvezna uprava, ki jo tvorijo Beogradska Irgovačka Omladina in še šest Irgovskih ali Irgovsko-obrtnih omladin, je dobila na predzadnjem kongresu v Skoplju 5. in 6. julija l. 1925 nalogo, da izvrši in pripravi naslednje zadatke: da sprovede enotni učni načrt omladinskih šol, stremi urediti delovni čas v trgovinah, posreduje pri oblastih, da ne bi ovirale omladinskega delovanja in deluje, da bi se uzakonil obrtni red, kakor tudi, da zaprosi ministrstvo Irgovine in industrije, naj vsavi določene vsote v budžet v podporo omladinskim šolam, ministrstvo vojne in mornarice pa prosi, da prizna učencem omladinskih šol pravico na skrajšani rok službe v kadru.

Savez obseza 49 omladin iz vse države s preko 12.000 člani in ima okoli 39 šol. Preko 30.000 učencev je počelo dosedaj te šole! To je cela vojska, razdeljena vsepovsod v državi, opremljena s primernim znanjem, da more delovati v lastno korist in v prosep gospodarstva in domovine. Te omladinske šole, delo zasebne inicijative, so dosegle tolike uspehe, da se jih upoštevava povsodi, pa tudi na najvišjih mestih. Nikdar zadovoljne z uspehom, streme omladine za stalnim napredkom, ker morajo nuditi omladincem možnost, da stalno napredujejo in se fizično, moralno in intelektualno dvigajo.

Na letošnjem kongresu, v srbskih Atenah, Novem Sadu, je položila zvezna uprava račun o svojem delovanju, zbor pa je obravnaval tudi druga važna vprašanja. Glavni tajnik beogradske Irgovske zbornice, g. Sv. Marodić, je imel predavanje: »Naš Irgovec in naš seljak«, upravnik Irg. šole beogradske Irg. omladine g. N. K. Savić je govoril »O razširjenju programa učne stvarine v omladinskih Irgovskih šolah«, upravnik bolniške blagajne Beogradske Irg. Omladine g. E. Gojković pa »O socijalnem zavarovanju«, nakar se je zboro-

vanje prvega dne kongresa zaključilo z govorom tajnika Zveze trg. omladin g. M. Radojkovića »O potrebi grajenja trg. omladinskih domov«. Drugi dan kongresa je obsejal naslednja predavanja: »O privrednem stanju Vojvodine« — dr. Mija Mirković, glavni tajnik novosadske zbornice za trgovino, obrt in industrijo, »Za napredovanje omladinskega pokreta na jugu« — zastopnik skopljanske omladine, »Gospodarska kriza in dolžnosti omladine« — P. A. Topalović, predsednik kragujevske trg. omladine, »O potrebi gospodarskega časopisja« — zastopnik dnevnika »Trgovinski Glasnik«. Nato je zbor prebral predloge, prošnje in vprašanja, izbral novo upravo in si ogledal Novi Sad in njegove znamenitosti ter zaključil sestanke z banketom. V 12 točkah resolucije so obsežna vsa aktualna vprašanja in stališče zborovalcev. Pripomniti bi še bilo, da je profesor g. Vasa Stajić v markantnih potezah očrtal ulogo trgovcev pri osnovanju srbske kulturne ustanove »Matice Srpske«, tako da se je vršil kongres v znamenju priznanja in poleta velikih duhovnih in materijalnih zaslug Matice Srpske, ki so jo osnovali, razvijali in vzdrževali večinoma trgovci.

Beograjski »Trgovinski Glasnik« je napisal v svojem pozdravnem članku »Na pravome putu«, dne 25. avgusta, na dan pred kongresom lepe besede za omladince, ki bi si jih moral tudi naš trgovski podmladek vzeti k srcu. Ena naših lastnosti je nezadovoljstvo z vsem obstoječim in nagnjenje k kritiziranju stanja in delovanja drugih. Menda je to nagnjenje posledica zares nezadovoljivih prilik in našega dolgotrajnega nacionalnega, socialnega in materijalnega bojevanja. Ta lastnost nas je rešila, ohranila in osvobodila in rekli bi, da nam je še dandanes potrebna in dragocena, kajti nezadovoljstvo je znak volje do življenja, do napredka in kritika, ki napada stanje, znači zahtevo po boljšem, dovršenejšem. Mi moramo napredovati in hifeti, da bomo dosegli druge pred nami.

Tako ko kritikujemo in protestujemo, vidimo vedno le druge. Zakaj ne tudi sebe? Vsega so krivi »merodajni«. Z vsem in vsakomur smo nezadovoljni in krivci so »merodajni«. Nesporno nosijo »merodajni« največjo odgovornost, to naše stališče je znano; toda priznajmo po pravici in radi pravilno razumevanega lastnega interesa, da smo tudi mi, da je tudi narod v precejšnji meri »merodajen« za stanje, v katerem se nahaja. Mnogo resnice je v reku: da ima

narod tako upravo, kakoršno zasluži. Često navajamo druge »srečne« dežele z dobro upravo in modrimi državniki, dasiravno jim ni sreča padla z nebes. Sreče ni poklonil narodu nihi Masaryk, nihi Poankare ali Jurij V., nego je delo narodov. Kajti tudi tam bi se dobilo nesposobnih državnikov in brezvestnih uradnikov, ki bi izpremenili urejeno deželo v pekel, toda narod takih ne pušči na površje! Narod jim ne da svojega zaupanja. Za to naj bo omladinski kongres prilika, da se poleg drugih važnih stvari preiščuje o kritiki in da se obrne kritične poglede z »merodajnih« in sploh z drugih nase in vase. Namesto, da zahtevamo od drugih, naj grade našo napredno in srečno nacijo in državo, gradimo jo sami in v nas samih. Če bo vsak posameznik izobražen in prosvetljen, če bo naš podmladek nacionalno zaveden in trgovsko usposobljen, da bo lahko v polni meri vršil svoje gospodarske, državljanske in kulturne dolžnosti, potem bomo tudi mi postali »srečni« narod, ki ne bo puštil na površje nezalnic, koristolovcev in sebičnežev.

»Tribuna«

je novo ime prejšnjega, v Zagrebu izhajajočega tednika »Trgovinski list«, ki izhaja sedaj v Beogradu. Tiskan je v latinici in prinaša zanimivo gospodarsko gradivo. V prvi številki sporoča v uvodu svoje cilje: Zastrupljeni strankarski odnosi, pravna nesigurnost, samovolja čuvarjev zakonov, neurejene finance, zanikarna in slaba uprava, brezglava gospodarska politika, vse to mora resno skrbeti vsakega pravega državljana ne glede na plemensko in pokrajinsko pripadnost. Le s spoznavanjem povodov tega neznosnega stanja bo mogoče najti izhod v boljše čase. »Tribuna« pravi, da današnji, po milosti oblasti in strankarskih voditeljev izvoljeni parlament ni pravi predstavnik narodne volje. Ta parlament nima dovolj moralne sile, da bi dajal smer vladnemu poslovanju, nego je, baš nasprotno, slepo in poslušno orodje v rokah oblasti in strankarskih voditeljev. In tako bo, dokler se ne izpreneni volilni zakon, ki naj bi dovedel v skupščino pojedince, resnično izvoljene z zaupanjem naroda in odgovorne svojim volilcem. Za to se mora opustiti sistem volitev po volilnih listah, če se želi zdrav parlamentarizem, ki pri nas še nihi ne obstoja, tako da je vsako mišljenje o njegovem preživetju pogrešno. Jugoslavija je skoraj edina ustavna dr-

žava v Evropi, ki nima senata — naravno na moderni bazi — ter se je ta nedostatek že nešteto krat občutil, saj je senat baš demokratskim parlamentarnim državam nujno potreben. Ne zdrava partijska borba nas je zavedla že tako daleč, da smatramo danes za plemenska vprašanja, kar je v resnici državno vprašanje. Nevtralna vlada naj ublaži sedanjo strankarsko zastupljenost in izvede svobodne volitve, da bi mogla nova, svobodno izbrana narodna skupščina izvršiti reformo in izpremembo ustave v splošno zahtevanem pravcu dobre uprave, dobrega sodstva in dobre gospodarske politike, ker menda ni razumnega človeka pri nas, ki bi mogel le začasno resno misliti na razcep države, ki bi bil enako katastrofalen za vse dele. Za to je treba poiskati tudi one, nove ljudi, ki stojijo sedaj ob strani za novo delo v novem duhu in novem parlamentu. Te cilje bo zasledovala »Tribuna«, ki hoče izhajati v Beogradu, centru naše države, v latinici, pristopna vsem in pokrenjena od ljudi iz vseh krajev države, ki niso dosedaj in tudi v bodoče ne mislijo živeti od strankarske politike. »Tribuna« bo rada odprla svoje stolpce vsakemu mišljenju, ako ni strankarsko obeleženo ali plemensko-šovinistično, pazno motreč vse politične in gospodarske prilike v državi. Posebno pa hoče dajati objektivna poročila o vseh važnejših dogodkih našega gospodarskega življenja, pa tudi o svetovnem gospodarstvu, v kolikor je važno za nas. Truditi se hoče, da bo mirila in izglajala nasprotstva v interesu bolje bodočnosti naše Jugoslavije.

»Gajret«,

kulturna (muslimanska) organizacija na verski podlagi, je proslavil začetkom septembra svojo 25letnico. Evo nekoliko vrstic, da seznanimo naše čitatelje s tem društvom! Muslimani so svoje vrste ljudje, ki občutijo najprej versko in šele potem politično, nacionalno in kakorkoli. Za to je tudi mogoče, da imamo v Jugoslaviji poleg političnih strank po svetovnih nazorih in programih tudi versko-politično jugoslovansko muslimansko stranko, ki menda noče biti ni srbska, ni hrvaška, da si reklamirajo Srbi bosanske muslimane zase. Rasne znake bi bil pri njih skoraj izbrisal izlam, da se niso začeli kulturno in nacionalno probujati ter ekonomsko dvigati. Kulturni preporod muslimanov v Bosni in Hercegovini se mora računati od ustanovitve »Gajreta«. Ver-

ski fanatizem je držal muslimane v mračni zaostalosti, ker se pod turško vlado ni nihče brigal za drugo, kot vladajočo izlamsko vero, ki pa ni bila v nevarnosti. Redki so bili, ki so se razlikovali od množice po višji kulturni stopnji. Pa tudi ti niso imeli nikake narodne zavesti, ker so bili vzgojeni na tujem. Radi velikega verskega fanatizma in konservativnosti je vsak napredek izostal, narodni čut pa zamrl. Po avstrijski okupaciji, ki je drezala tudi v muslimansko vero in jih bolj in bolj podrejevala, so začeli muslimani posnemati pravoslavne Srbe, katerim se ni godilo bolje, ki pa so se združevali in organizirano upirali oblastim. Odpor je družil pravoslavce in muslimane, da so tudi poslednji začeli nekoliko delovati, ali društva so bila le muslimansko-verska, brez čuša narodnosti. Leta 1903 je bil osnovan »Gajret« za kulturno in ekonomsko dviganje muslimanov. Verski fanatizem je »Gajretu« jako otežkočal delo poleg avstrijskih oblasti, ki so hotele držati muslimane še dalje v srednjeveški temi. Kljub temu je »Gajret« napredoval, da si počasi. Ko je bil osnovan list »Gajret«, je počela borbenost, posebno še, ker je mladi društveni tajnik, preko Beograda iz Carigrada došli Osman Džikić razvil v listu srbsko zastavo, pod katero se je začela zbirati muslimanska omladina. Dandanes imajo muslimani v Bosni in Hercegovini precejšnje število intelektualcev, ki so vsi bivši »Gajretovci« gajretovci. Sedaj skoraj ni kraja, kjer ne bi bilo »Gajretovega« pododbora. Gajretovci čutijo srbski in so se borili v srbskih vrstah. »Gajret« ima zdaj lastno banko, svoj list, vajeniški dom, v več krajih svoje internate za ženske in moške, najjače v Sarajevu. Posebno pažnjo poklanja društvu zaostalemu muslimanskemu ženskemu svetu. Seveda bo tu še mnogo borbe z reakcionarnim zaostalim muslimanskim »narodom«.

Trgovina evropskih držav

Po statističnih podatkih, ki jih je nedavno objavil oddelek trgovine v Washingtonu, je znašal celokupni promet eksportne trgovine vseh 23 držav Evrope, Severne Amerike in avstralsko-azijskega rajona l. 1927 23.740 milijonov dolarjev, importne trgovine pa 26.284 milijonov dolarjev. Zedinjene države in Kanada so izvozile v toku enega leta za 6.102 milijona dolarjev blaga, a uvozile za 5.273 milijonov dolarjev, tako da znaša aktivum 829 mil.

dolarjev. Države avstralsko-azijskega rajona (Indija, Ceylon, Malajski in Filipinski otoki, Japonska, Avstralija in Nova Zelandija) so izvozile blaga v vrednosti za 3980 mil. dolarjev, a uvozile za 3746 mil. dolarjev. Njihova trgovina je aktivna za 234 mil. dolarjev. 14 največjih evropskih držav, na katere se nanašajo podatki, so uvozile blaga v vrednosti za 17.265 mil. dolarjev, a izvozile samo za 13.658 mil. dolarjev. Njih trgovina je torej pasivna za 3607 milijonov dolarjev.

Pasivni saldo se razdeli tako-le:

	L. 1927 1926			
	izvoz	uvoz	trgov. bilanca	
	v milijonih dolarjev			
Anglija	4045	5932	-1887	-2264
Nemčija	2426	3362	- 936	- 32
Francija	2158	2065	+ 93	- 13
Italija	803	1034	- 231	- 277
Holandija	762	1023	- 261	- 278
Belgija	728	807	- 79	- 109
Češkoslov.	599	532	+ 67	+ 77
Svedska	432	423	+ 9	- 20
Danska	413	443	- 30	- 29
Švica	386	483	- 97	- 103
Avstrija	287	432	- 145	- 150
Poljska	281	314	- 43	+ 79
Norveška	178	257	- 79	- 63
Finska	159	160	- 1	- 1

Izmed navedenih držav imajo samo tri aktivno trgovinsko bilanco v l. 1927 in sicer Francija, Češkoslovaška in Švedska. Vse ostale pa so završile svoje trgovsko leto z deficitom. Zanimivo je še pripomniti, kolika kvota (v dol.) odpade glede izvoza na enega prebivalca v pojedinih evropskih državah. Na prvem mestu je Danska, ki eksportira blaga za 121.5 dol. z ozirom na enega prebivalca, na drugem Holandska s 100 dol., dalje Švedska s 96.5 dol., Belgija s 92 dol., Anglija z 88.9 dol., Švica s 70.9 dol., Francija s 53.1 dol., Finska s 45.5 dol., Avstrija s 43.5 dol., Češkoslovaška z 42.1 dol., Nemčija z 38.2 dol., Italija z 19.4 dol., in končno Poljska s 3.3 dol.

Prvi uspehi našega zrakoplovnega prometa

Februarja t. l. začeti zrakoplovni promet iz Beograda do Zagreba je dosegel doslej povsem zadovoljiv uspeh. Od 236 rednih nameranih poletov od 15. februarja do 30. junija ni sta bila izvršena zaradi prehude megle samo dva, a povrh je bilo še šest izrednih poletov. V teku prvih 4½ me-

secev so letala prevozila 85.418 rednih in 1070 izrednih kilometrov ter prepe-ljala 704 potnike. Med potniki jih je bilo 331 iz Zagreba, 199 iz Beograda, a iz ostalih krajev 134 in 40 tujcev. Državnih uslužbencev se je vozilo 249. Podjetje je uvedlo polete tako, da imajo potniki zvezo z vlaki. Potnikov je vsak mesec več. Podjetje je prejelo za karte v prvih 4½ mesecih 316.410 dinarjev; brezplačnih je bilo 257 kart, a s popustom 50% 232 kart. Direktor društva za zrakoplovni promet je Tadija Sondermayer, ki ima velike zasluge, da se je promet vršil točno, v popolnem redu in brez nezgode. Društvo namerava razširiti svojo aktivnost še na črto Beograd-Skopje in Zagreb-Maribor, kasneje pa na črto Beograd-Sarajevo-Podgorica. Na Ljubljano se menda sploh še niti ne misli.

Konkurzi v mesecu avgustu

»Jugoslovansko društvo za zaščito upnikov« v Zagrebu je ugotovilo tekom minulega meseca 62 konkurzov napram 57 v istem mesecu preteklega leta, to je več za 5 konkurzov ali 9%.

Po pokrajinah se razdele konkurzi (številke v oklepajih se nanašajo na preteklo leto):

Hrvatska in Slavonija	3 (3)
Srbija in Črna gora	51 (42)
Slovenija in Dalmacija	1 (7)
Bosna in Hercegovina	3 (4)
Vojvodina	4 (1)

Od početka leta pa do konca minulega meseca je konstatirani skupno 605 konkurzov napram 742 v istem razdobju minulega leta, to je manj za 137 ali 22.6%.

Do pokrajinah je bilo konkurzov:

Hrvatska in Slavonija	58 (93)
Srbija in Črna gora	426 (479)
Slovenija in Dalmacija	63 (82)
Bosna in Hercegovina	13 (21)
Vojvodina	45 (67)

V vseh pokrajinah pada še nadalje število konkurzov napram isti periodi prošlega leta: V Hrvatski in Slavoniji znaša padec 37.6%, v Vojvodini 33%, v Srbiji in Črni gori 11%, v Sloveniji in Dalmaciji pa 23%.

Prvi telefonski razgovor Beograda s Parizom

Berlin, Pariz in London že dolgo govore z Newyorkom, Beograd pa je dobil zvezo s Parizom šele julija t. l. in sicer preko Dunaja in Pešte. Jugoslavija koraka pač počasi, ker ni de-

narja, a še manje inicijativnosti v javni upravi. Naša država se je zavezala, da položi čim prej kable, da zagotovi zavarovano, nemoženo, naglo in ceneno telefonsko zvezo za mednarodno službo, kar je z nacionalno-političnega, zlasti pa narodno-gospodarskega stališča največje važnosti. Ali postavljanje kablov bi veljalo okoli 800 milijonov dinarjev. A odkod vzeti toliko vsoto? Ministrstvo pošte in telegrafa je našlo pot. Ob razpisu licitacije so kabske linije razdelili v dve skupini: v prvo skupino spadajo proge od madjarske in avstrijske meje do Beograda in od Beograda do Niša, v drugo skupino pa od Niša do grške in bulgarske meje. Izplačilo bi se naj izvršilo tekom dvanajstih let. Na licitacijo se je prijavilo pet svetovskih tvrdk. Ministrstvo pošte in telegrafa je sestavilo komisijo vseučilišnih profesorjev, da pregledajo ponudbe in koncem junija je komisija ministrstvu poročala. S kablji se telefonski razgovori izboljšajo, olajšajo in zavarujejo pred ovirami. Razen tega bo Jugoslavija mogla odstopati okoli 30 linij tranzitnemu prometu, od česar bodo dohodki tako veliki, da se plača celokupni trošek za kable. Lani so položili kable za linijo Dunaj—Linec—Pasava s 300 linijami, a danes so vse te linije oddane in postavlja se zopet nova kablovska mreža. Tako plača tudi Jugoslavija svojo kablovsko mrežo iz dohodkov z doma in iz tujine. Doselej smo imeli telefonsko zvezo Jugoslavije s Pešto, Češkoslovaško, Dunajem, Berlinom, Leipzigi in Bukarešto, od 4. julija t. l. dalje pa jo imamo tudi s Parizom. Zagreb je junija t. l. odprl telefonsko zvezo s Zürichom in Bernom.

Razgovor 3 minut med Beogradom in Parizom velja 11-70 zlatih frankov ali 128-70 Din. Od tega pripada Jugoslaviji 2-10 fr., Madjarski 1-80 fr., Avstriji 3-60 fr., Švici 1-20 fr. in Franciji 3 fr. Razgovor 3 minut med Zagrebom in Parizom velja 9-90 zlatih frankov.

Svetlovna žetev ugodna

Mednarodni poljedelski inštitut v Rimu je minule dni objavil sledeče podatke o izgledih svetlovne žetve:

Pšenica. Ugodne vremenske prilike v mesecu juliju so pospešile dozorevanje žita in rodile ugodno žetev v vseh produkcijskih področjih Severne in južne Evrope. Zaostala pa je žetev v severovzhodni Evropi in skandinavskih državah. V Veliki Britaniji in

Irski so nade žetve dobre. V Franciji bo kvantiteta manjša, zato pa boljša kvaliteta. V Nemčiji in Poljski stanje ni povoljno. V Avstriji in Češkoslovaški je pričakovati dosti dobro žetev. V podunavskih in balkanskih državah je predvidena obilna žetev in sicer v Rumuniji, Bulgariji, Madžarski, Grški in Jugoslaviji. Ocena produkcije v Italiji je zelo povoljna. V Sovjetski Uniji se pričakuje boljša žetev ko lani.

V Zedinjenih državah in Kanadi bo letos najboljša žetev izmed vseh, kar jih je bilo v razdobju 1915—1927. Nepovoljna pa bo radi velike suše žetev v nekaterih delih Severne Afrike.

Koruzna. Celokupna površina, posejana s koruso, je letos nekoliko večja od lanske, vendar bodo uspehi precej slabi. V podunavskih državah in Italiji se pričakuje srednja koruzna letina. Nasprotno pa je predviden obilen donos v Zedinjenih državah, ki bo deloma kril nedostatek v podunavskih deželah.

Krompir. Najvažnejše države v pogledu produkcije krompirja, Nemčija, Poljska in Češkoslovaška, izkazuje slabo stanje letine. Isto velja tudi za Francijo in Jugoslavijo.

Sladkorna pesa. Vreme v mesecu juliju ni posebno ustrezalo razvoju sladkorne pese; vendar žetev ne bo zaostala za lansko.

Vinogradi. Izmed najvažnejših vinorodnih dežel je dosedaj podala oceno glede trgatve samo Italija, ki pričakuje 40 mil. hektolitrov vina, to je 4 ml. več ko v preteklem letu. V Severni Afriki je stanje vinogradov zelo povoljno.

Kultura bombaža. Z ozirom na površino bo donos nekoliko manjši, ko minulo leto; vendar je stanje kultur v najvažnejših področjih bombaža povoljno.

Lan. V produkcijskih področjih severozapadne Evrope bo žetev zelo ugodna. V vzhodni Evropi (Letonija in Estonija) pa so uspehi nepovoljni. Nekoliko bolje je stanje v Litvi, Poljski in Rusiji. V Italiji in Madžarski se pričakuje obilen donos, v Češkoslovaški in Avstriji pa so kulture lana veliko trpele radi suše.

Laneno seme. V tem pogledu bo letina v Zedinjenih državah za 8% manjša od lanske.

Živinska krma. Velika suša je znatno škodovala letini krme v kvantitativnem pogledu v vsej Evropi, zato pa bo boljša kvaliteta.